

Individualna odgovornost i opsta osuda - pitanje "utvrđenih cinjenica" u slučaju Srebrenica

Author: [IWPR](#)
[ICTY](#)

HAG - Nakon dvonedeljnog svedocenja sestoro bosanskih Muslimana u slučaju Srebrenica, 23.jula sudjenje je odloženo. Ovi svedoci su svedocili o deportacijama i masovnim egzekucijama izbeglica, koje se stavljaju na teret optuzenima Vidoju Blagojevicu i Draganu Jokicu. Sudjenje ce biti nastavljeno polovinom septembra, nakon sto zalbeno vece donese konacnu odluku o tome da li Blagojevic moze da otkaze punomocje svom braniocu, na cemu on i dalje insistira kao neophodnom. Svedoci koji su se do sada pojavili na sudjenju su u svojim iskazima govorili o onome sto bi se moglo nazvati opstim okolnostima: oni su svedocili o mestima zlocina i potvrdili su da su se zlocini tamo odigrali. Tuzilastvo ce sacekati dok se status Blagojevicevog branioca ne razresi, a zatim ce poceti da izvodi glavne svedoke optuzbe da bi povezaloo Blagojevica i Jokica sa tim zlocinima.

Sva svedocenja o zlocinima bila su podjednako jeziva. Sudije su cule svedocenja zena nasilno odvojenih od porodica tokom prevoza izbeglica u Potocare, svedocenja muskaraca koji su preziveli masovne egzekucije na nekim od najpoznatijih stratista u okolini Srebrenice: skladista u selu Kravica, Orahovca, livade u Sandicima, brane u Petkovicima, i vojnog dobra u Branjevu. Drazen Erdemovic, pripadnik Vojske Republike Srpske (VRS), 1996.godine priznao je krivicu po jednoj tacki optuznice za zlocine protiv covecnosti zbog svog ucesca u egzekucijama na dobru u Branjevu, gde je 16. jula 1995.godine ubijeno preko hiljadu ljudi. Svi muski svedoci preziveli su masakr pretvarajuci se da su mrtvi medju telima ubijenih, a pobjegli su nakon sto su pocinioci iz Vojske Republike Srpske (VRS) napustili oblast. Nekima je stavljen povez preko ociju, dok su im ruke bile vezane iza ledja. Neki su opisali da cu culi ili videli tesku mehanizaciju koja je upotrebljena na mestima egzekucije, najverovatnije da ukloni tela i spere krv.

Jedan od svedoka, imenovan samo kao P-111, imao je 17 godina kada su ga vojnici VRS ubacili u kamion zajedno sa drugim muskarcima bosanskim Muslimanima i transportovali ih dva dana sa jednog mesta na drugo. On je opisao atmosferu konstantnog terora, nasumicnih egzekucija, prebijanja i uzasne zedji. Kada su mu vojnici VRS-a vezali ruke i stavili povez preko ociju, decak je bio bosonog, kupao se u svojoj mokraci, i cekao smrt. Vojnici VRS-a postavili su ga u liniju sa drugim muskarcima na polju prekrivenom telima i otvorili vatru. Svedok je opisao kako je ranjen na nekoliko mesta, krvareci, lezeo nepomicno satima dok su drugi ljudi dovodjeni i ubijani. Kada je napokon ugledao da se jos neko pomera, svedoku P-111 trebalo je sat vremena da se prevuce preko leseva do drugog prezivelog da bi mu ovaj zubima odvezao ruke. Njih dvojica, jedini za koje se zna da su preziveli masakr kod brane u Petkovicima, pobjegli su u sumu, i cetiri dana su hodali i puzali dok nisu stigli na sigurno.

Nista iz ovih ubedljivih svedocenja nije bilo novo za tuzilastvo, i nista nije bilo iznenadjujuce za timove odbrane. Gotovo svi svedoci koji su se pojavili na ovom sudjenju svedocili su i na prethodnom sudjenju generalu VRS Radislavu Krsticu. Sudsko vece Tribunala utvrdilo je 2001.godine da su dogadjaji u Srebrenici predstavljali genocid i osudilo Krstica na 46 godina zatvora zbog njegove uloge u tim zverstvima. Protiv te presude ulozena je zalba i zalbeni postupak je u toku. Takodje, konture onoga sto se dogodilo u Srebrenici su vec uspostavljene. Pre osam godina, 11.jula 1995.godine u vecernjim satima, snage bosanskih Srba preuzele su kontrolu nad Srebrenicom, zasticenom enklavom UN-a, nakon visednevnog granatiranja i uzimanja nekoliko vojnika holandskog bataljona u sastavu UN za taoce. Uloga holandskog bataljona bila je da demilitarizuje enklavu i da zastiti civile. Tokom naredna dva dana, na ocigled gotovo bespomocnih vojnika UN, oko 25000 zena, dece i staraca, bosanskih Muslimana, transportovano je iz "bezbedne zone" zasticene od strane UN na teritorije pod kontrolom bosanskih Muslimana. Vecina muskaraca, u rasponu od oko 14 godina do veoma starih, bila je izdvojena od ostalih, drzana u nehumanim uslovima, i ubijena od strane snaga bosanskih Srba.

Utvrđujući na osnovu podataka o nestalim licima, na osnovu iskaza svedoka, i izvestaja forenzicara o vise od 20 masovnih grobnica, preko 7000 muskaraca i decaka ubijeno je do kraja te nedelje u julu. Rasprostranjeno je misljenje da ovaj dogadjaj predstavlja najgori zlocin na evropskom tlu posle II Svetskog rata, i jedan od najtragicnijih neuspaha mirovnih snaga UN. Holandski parlament preduzeo je seriju istraga o svojoj odgovornosti za Srebrenicu, i nakon objavljivanja iscrpnog izvestaja u 2002. godini holandska Vlada je podnela ostavku.

U presudi Krsticu navedeno je da "skoro bez izuzetka", i svedoci tuzilastva i svedoci odbrane nisu osporavali da su se masovna ubijanja po naredjenju zvanicnika bosanskih Srba dogodila, i to van borbenih dejstava. Takodje nije osporavano, i to treba napomenuti, da je vojska bosanskih Muslimana iz enklave preduzimala ofanzivne akcije protiv Srba. Ovo sudjenje, zasnovano na istim dogadjajima, tece slicno. Branioci su se upustali samo u ogranicena ispitivanja prezivelih svedoka, prihvatajuci bez osporavanja veci

deo njihovog svedocenja.

Moze izgledati cudno da isti svedoci, na drugom sudjenju, moraju iznova da opisuju pred sudom uglavnom nesporne okolnosti. Jedan razlog za takvu proceduru jeste da se obezbedi fer sudjenje u ovom postupku za optuzene, koji moraju biti sudjeni na osnovu njihove individualne odgovornosti, i koji mozda ne dele iste ciljeve i informacije sa Krsticevom odbranom. Zbog toga, oni imaju pravo da ispituju o drugim stvarima svedoke koji su se vec pojavljivali u drugim postupcima. U presudi Krsticu naveden je jos jedan razlog za iscrpnost ovakvih svedocenja, citiranjem nirnberskog tuzioca Telforda Tejlora: "vazno je da se ti neverovatni dogadjaji ustanove jasnim i javnim dokazima, tako da nikada niko ne moze da posumnja da oni predstavljaju cinjenice, a ne izmisljotine". Ipak ne moraju svi dokazi biti ponovo izvodjeni, i zaista bi bilo besmisleno i gubljenje vremena da se to radi. Sud stoga treba da odluci koji aspekti okolnosti zlocina mogu biti prihvaceni kao nesporni bez potrebe daljeg dokazivanja u ovom sudjenju.

Ovaj postupak se naziva "formalno primanje na znanje", ili prihvatanje odredjenih cinjenica kao utvrdjenih, i regulisan je pravilom 94 Pravila postupka i dokazivanja pred Tribunalom. Prvi deo ovog pravila, sledeci rasirenu praksu svih pravnih sistema, glasi: "sudsko vece nece izvoditi opste poznate dokaze i cinjenice". Prema tumačenju Tribunala ovo znaci da sudije nece zahtevati dokaze o opste i univerzalno poznatim cinjenicama. Drugi deo pravila predvidja da sudece vece "moze odluciti da formalno primi na znanje utvrdjene cinjenice ili pismeni dokazni materijal iz drugih postupaka pred Tribunalom..." Ovim stavom priznato je da ce neki slucajevi pred Tribunalom deliti isti cinjenicnu osnovu, bas kao sto je slucaj protiv Blagojevica i Jokica zasnovan na istim dogadjajima za koje je Krstic osudjen. Sudije imaju diskreciono pravo da prihvate odredjene "utvrdjene cinjenice", odnosno cinjenice koje su druga sudska veća prihvatile kao utvrdjene nakon svedocenja i unakrsnog ispitivanja. Znacajna sredstva mogu biti uštedjena time sto se nece zahtevati da se ponovo izvode vec izvedeni dokazi, i upravo je ta "sudska ekonomičnost" glavni razlog postojanja pravila 94. Druga važnost ovog pravila jeste da obezbedi pravo okrivljenih na brzo sudjenje; ponovno izvodjenje "neosporenih" dokaza za iste zlocine na sledecim sudjenjima moze proizvesti ta sudjenja do mere koja nije prihvatljiva. Konacno, koriscenjem mogućnosti "formalnog primanja na znanje" o odredjenim cinjenicama izbegavaju se ponovljene traume za svedoke, koji, svaki put kada se pojave pred sudom, moraju ponovo prezivljavati te uzasne dogadjaje koje su prepatili i preziveli.

Ipak, nema konsenzusa o tome koje cinjenice su potpuno utvrdjene, i to pitanje je veoma diskutabilno u slucaju Srebrenica. Tuzilastvo je zatrazilo da se u skladu sa pravilom 94 prihvati 409 izjava o cinjenicama i 168 delova pismenog dokaznog materijala sa sudjenja Krsticu, obrazlazuci da je ovo pravilo "napisano da bi se primenilo bas u ovakvom slucaju, u kome sustinski nema spora o samom postojanju zlocina, te bi predmet postupka trebalo da bude utvrdjivanje krivicne odgovornosti optuzenih". Istovremeno, timovi odbrane ostali su pri tome da tuzilastvo mora pokazati za svaku pojedinačnu cinjenicu da je ona prihvatljiva u skladu sa pravilom 94 da bi je sud primio na znanje. Samo odredjena vrsta cinjenica moze biti prihvacena po pravilu 94. Prema praksi Tribunala, sudije ne mogu primiti na znanje cinjenice utvrdjene na drugim sudjenjima ako te cinjenice sadrže ili reflektuju pravne zaključke, ukoliko su one dogovorene kao deo izjasnjavanja o krivici (sto drugim recima znaci da nikada nisu zaista utvrdjene na sudjenju, posto dokazi o njima nisu izvedeni tokom postupka), ukoliko one inkriminisu optuzenog, ili ukoliko su predmet zalbenog postupka.

Ova ogranicenja zahtevaju veliku pazljivost od strane koja trazi formalno primanje cinjenice na znanje. Na primer, tuzilastvo u ovom sudjenju ne moze da zatrazi od suda da formalno primi na znanje sledece cinjenice sadrzane u presudi Krsticu: "bosanski Muslimani, civili iz Srebrenice, koji su autobusima odvezeni iz Potocara nisu slobodno odlucili da napuste podrucje enklave". Ovo jeste cinjenicni nalaz, ali u sebi sadrži pravni zaključak - da se dogodila deportacija. Pre ce biti da tuzilastvo moze da trazi (i ono to i cini) da sud formalno primi na znanje cinjenicu da su "12. i 13.jula 1995.godine, pod kontrolom snaga VRS, zene, deca i starci autobusima prebaceni iz Potocara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja". Ovo je sa pravnog stanovista neutralna cinjenica. Ukoliko se ona prihvati kao tacna ne dovodi do zaključka da se zlocin dogodio (ili da se nije dogodio), niti pokazuje odgovornost za zlocine.

Cinjenica da je u slucaju Krstic zalbeni postupak u toku predstavlja najteze pravno pitanje za ovaj sud u odlucivanju da li i koje cinjenice iz te presude mogu biti prihvacene kao "utvrdjene". Odluka iz slucaja Kupreskic doneta 2001.godine kaze da sudije ne mogu formalno primiti na znanje bilo koju cinjenicu utvrdjenu presudom u slucaju u kome je zalbeni postupak u toku. Druga sudska veća zauzela su stav da se ova zabrana odnosi samo na cinjenice koje su zalbom direktno osporene, a ne i na one koje nisu. Prema jednoj od najnovijih odluka, donetoj od strane sudske veća na sudjenju Krajisniku u februaru 2003.godine, cinjenice utvrdjene na sudjenju koje nisu direktno osporene zalbom mogu biti formalno primljene na znanje "cak iako zalbeni postupak nije završen". Sama cinjenica da je protiv presude izjavljena zalba, drugim recima, sama za sebe ne predstavlja dovoljan osnov za izuzimanje svih cinjenica utvrdjenih u toj presudi". Ali, vece je takodje zauzelo stav da primanje cinjenica na znanje ne zatvara nuzno njihovo dalje utvrdjivanje: ono jednostavno prebacuje teret dokazivanja na stranu koja ih osporava. Tako da ako odbrana, na primer, prezentuje dokaze kojima uspesno ospori "utvrdjenu" cinjenicu, onda tuzilastvo mora ponovo da dokazuje istinitost te cinjenice, putem svedoka i dokumentacije, kao da ona nikada pre toga nije bila predmet dokazivanja.

Ovo je, naravno, paradoksalna odluka, koju je sudece vece na sudjenju Milosevicu odbilo kao suprotnu principu koji stoji iza ideje o dokazanim cinjenicama, i koji glasi da su te cinjenice nesporne i da ne mogu biti formalno primljene na znanje osim ukoliko sud nije uveren da su one nesporne. Vece je u slucaju Milosevic primilo formalno na znanje ogranicen broj cinjenica koje se odnose na istorijsku i geografsku pozadinu slucaja. Prebacivanje tereta odgovornosti u slucaju nekih cinjenica pre nego prihvatanju istih kao tacnih moglo bi biti u neskladu sa teorijom o formalnom primanju na znanje. Medjutim, sa prakticnog stanovista, rezultirajuci teret za suprotnu stranu nije veci nego kada se dokazi izvode na sudjenju. U oba slucaja, suprotna strana mora izneti dokaze ukoliko zeli da ospori odredjenu cinjenicu, kako je to nedavno tuzilastvo istaklo na sudjenju Milosevicu. Pravila igre menjanju se samo kada se primeni tradicionalni pristup u odnosu na formalno primanje cinjenica na znanje, odnosno kada stranama u postupku nije dozvoljeno da osporavaju cinjenice koje je sud prihvatio.

U radu Tribunala, uz njegovu ogranicenu nadleznost, slucajeve koji se preplicu, i ogromnu bazu zlocina, moglo bi biti mudro za sudska veca da usvoje promenjenu teoriju o utvrdjenim cinjenicama uspostavljenu od strane veca na sudjenju Krajisniku. Takva politika bi racionalizovala postupke, i sprecila jednu stranu u postupku da blokira formalno primanje cinjenica na znanje kada ne poseduje dokaze kojima bi te cinjenice osporila. Stagod da sud odluci o konkretnim utvrdjenim cinjenicama u slucaju Srebrenica, ostace izazov da se sledi kurs kojim se uvazavaju uverljivi i nesporni dokazi o zlocinima u Srebrenici, i pretrpljene muke onih koji su pozvani da svedoce na tim sudjenjima, a da se pritom ostane fer prema okrivljenima, Blagojevicu i Jokicu. Za njih se pretpostavlja da su nevini dok se ne dokaze da su krivi, i njihova odgovornost mora na kraju biti utvrdjena za svakog pojedinacno, i nezavisno od Krsticeve odgovornosti za Srebrenicu i moralne osude celog sveta za ono sto se tamo odigralo.

Location: Balkans
Macedonia
Serbia
Kosovo

Topic: War crimes

Focus: Coalition for International Justice (CIJ) Trial Reports Archive (Bos-Hrv-Srp)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/individualna-odgovornost-i-opsta-osuda-%E2%80%93-pitanje-%E2%80%99Cutvrdjenih-cinjenica%E2%80%9D-u-slucaju>